

Çizgi Kitabevi Yayınları: 1436  
Sosyoloji

Genel Yayın Yönetmeni  
Ramazan Arlı

©Çizgi Kitabevi  
Aralık 2022

ISBN: 978-605-196-915-2  
Yayıncı Sertifika No: 52493

### KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

- Cataloging in Publication Data (CIP) -

GÖKDAĞ, Kamuran, KARADENİZ, Sıtkı, ÇİÇEK, Nazmi  
Göç Kent ve Uyum  
Yükseköğretimde Göçmenler




Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları  
Tel: 0332 353 62 65- 66

Baskı: Atalay Kon. Matbaa  
Sertifika No: 47911

### ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.	Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1	Çatalçeşme Sokak No:42/2
Meram/ <b>Konya</b>	Cağaloğlu/ <b>İstanbul</b>
(0332) 353 62 65- 66	(0212) 514 82 93

[www.cizgikitabevi.com](http://www.cizgikitabevi.com)

   / cizgikitabevi

## İÇİNDEKİLER

**Önsöz** .....7

**Yükseköğretimde Göçmen Gençler: Sağlık Alanındaki Öğrenim Süreçlerinde Yeterlilikler ve Sorunlar** .....11  
*Muhammed Fatih Ertaş*

**Suriyeli Öğrencilerin Yüksek Öğrenime Erişimleri: Fırsatlar ve Zorluklar** .....31  
*Zeynep Banu Dalaman / Mine Demirtaş*

**Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde Uluslararası Öğrencilerin Entegrasyonu: Zorluklar ve Beklentiler**.....57  
*İbrahim Efe / Yusuf Avar / Muhammed Mücahid Dalkılıç*

**Harran Üniversitesi'ndeki Suriyeli Öğrencilerin Geri Dönüş Eğilimleri** .....75  
*Mehmet Şahin / Mahmut Kaya*

**Uyum, Geri Dönüş ve Gelecek: Mardin Artuklu Üniversitesi'ndeki Suriyeli Öğrenciler** .....101  
*Sıtkı Karadeniz / Hıdır Apak / Ahmet Bütün*

**Akademik Başarının Zorlu Yolları: Eskişehir'de Mülteci Öğrencilerin Yoksullukla Baş Etme Stratejileri**.....129  
*Mehmet Aksoy / Fuat Güllüpinar*

<b>Türkiye'deki Suriyeli Akademisyenlerin Sosyokültürel Uyumu .....</b>	<b>151</b>
<i>Nebile Özmen</i>	
<b>Suriyeli Ebeveynlerin Çocuklarının Eğitimlerine İlişkin Yaklaşım ve Beklentileri .....</b>	<b>167</b>
<i>Yakup Işiker / Seyit Ateş</i>	
<b>Kentsel Ayrışma ve Gettolaşmanın Yeni Yüzü: Trabzon'da Arap Göçmenler .....</b>	<b>193</b>
<i>Bahar Usta Baki</i>	
<b>Türkiye'de Siyasi Partilerin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Politika ve Söylemleri.....</b>	<b>223</b>
<i>Yusuf Uslu</i>	

# Uyum, Geri Dönüş ve Gelecek: Mardin Artuklu Üniversitesi'nde Suriyeli Öğrenciler<sup>1</sup>

Sıtkı Karadeniz\*

Hıdır Apak\*\*

Ahmet Bütün\*\*\*

## Giriş

2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlamasıyla beraber milyonlarca Suriyeli, savaşın yıkıcı etkilerinden kurtulmak ve daha huzurlu bir yaşam sürdürebilmek için kendi topraklarından ayrıлып başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye'nin komşularından birisi olması hasebiyle, Türkiye de bu göçten en fazla etkilenen ülkelerin başında gelir. Türkiye, Suriyeli göçmenler için sadece üçüncü ülkelere gitmek için kullandıkları bir göç güzergahı değil, aynı zamanda çok sayıda Suriyeli için nihai göç adresi durumundadır. Suriye iç

---

<sup>1</sup> Bu çalışma, Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen (Proje No: MAÜ.BAP.21.EF.019) "Mardin Artuklu Üniversitesi'ndeki Suriyeli Üniversite Öğrencilerin Analitik Bir Durum Tespiti" başlıklı araştırma projesi kapsamında yürütülen çalışmanın ürünüdür.

\* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, sitkikaradeniz@artuklu.edu.tr

\*\* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, hidirapak@artuklu.edu.tr

\*\*\* Dr. Öğr. Üyesi., Mardin Artuklu Üniversitesi, ahmetbutun@artuklu.edu.tr

savaşının başlamasından beri Türkiye’de eğitim gören, istihdam edilen ve kampların dışında ikamet eden önemli sayıda Suriyeli, Türkiye’deki toplumsal hayata sorunsuz şekilde katılmaktadır. Suriyeliler Barometresi’nde de ifade edildiği gibi, artık çok yönlü ve adı konulmamış bir “kendiliğinden uyum” süreci olarak devam ettiği bu katılımı, Suriyelilerin hayatları gün geçtikçe normalleşmektedir. Bu süreçte yüzbinlerce çocuk doğmuş, yine bir o kadarı eğitim sistemine dahil olmuş, yükseköğretimde de onbinleri bulan katılım gerçekleşmiş, bir milyondan fazla kişi istihdam olunarak çalışma hayatına dahil olmuştur. Dolayısıyla da gerek Suriye’deki koşulların değişmemesi ve gerekse de Türkiye’nin tanımış olduğu fırsat ve imkânlar neticesinde, bu mülteci nüfusun kalıcılık özelliği gösterdiği görülmektedir<sup>2</sup>. Kuşkusuz kalıcılık, her iki taraf için bazı fırsatlar barındırdığı gibi beraberinde çok sayıda problem alanlarını da getirmektedir. Eğitimden istihdama, sağlıktan vatandaşlığa ve uyumdan çatışmaya kadar çeşitlenebilen alanlarda bazı problemlerle karşılaşmaktayız ve bu problemler süreç içerisinde belki daha da çeşitlenerek ve detaylanarak artacaktır da. Bu konulara ilişkin yapılan araştırmalar da gün geçtikçe hem sayısal olarak hem de nitelik olarak artış göstermektedir.

Genel Suriyeli mülteci nüfus içerisinde görece daha küçük bir kesite karşılık gelse de hem bu nüfus içerisindeki nitelikli kesiti oluşturmuş olması ve hem de mülteciler ve yerliler açısından taşıdığı katma değer göz önünde bulundurulduğunda, yükseköğretim sistemine dahil olan öğrenci ve akademisyenler, sahip oldukları bu özel nitelikleri nedeniyle ayrıca araştırma konusu edilmektedirler. Bu araştırmalar, çoğunlukla söz konusu kesite dair sorun alanlarının belirlenmesi ve analizini yapmaktadırlar<sup>3</sup>. Oysa eğitim seviyesinin oldukça

<sup>2</sup> Erdoğan, M. M. Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, sy 200, Ankara: Orion Kitabevi Yayınları, 2020.

<sup>3</sup> Erdoğan, M. M., Erdoğan, A. Yavçan, B., ve Mohamad Haji T., *Elite Dialogue-*

düşük olduğu Suriyeli nüfusun içerisindeki bu görece seçkin grubun, çevreleri için rol olmaları ve iletişim kanalları olarak son derece önemli bir işlev yüklenmeleri nedeniyle, “Suriyelilere yönelik yeni politikaların geliştirilmesinde, Suriyeli kitlelerle sağlıklı iletişim kurulmasında ve uyum sürecinde köprü görevi üstlenebilmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir”<sup>4</sup>. Dolayısıyla hem sözü geçen işlevleri hem de birlikte yaşadığımız insanlarla daha yaşanılır bir hayatı mümkün kılacak stratejiler ya da politikalar geliştirmek için bu grupla ilgili çalışmalar son derece önem arz etmektedir.

Söz konusu öğrencilerle ilgili yapılan çeşitli araştırmalara bakıldığında, mülteci gençlerin yükseköğretim sistemine dahil olma süreç ve biçimleri, karşılaştıkları sorunlar, uyum dereceleri ve buna ilişkin yönetimsellik gibi konuların öne çıktığı söylenebilir. Öncelikle yükseköğretim sistemine dahil olma sürecine ilişkin olarak, YÖK’ün Eylül 2012’de, özellikle Suriyeli öğrencilerin taleplerini karşılamak üzere, Suriye sınırında bulunan illerdeki yedi üniversitede özel öğrenci statüsünde eğitim alabilecekleri kararı ile erken sayılabilecek bir zamanda çözüm üretildiği görülmektedir. Yine sonrasında YÖK’ün yayınladığı 4 Eylül 2013 tarihindeki genelgeyle; yükseköğretim kurumlarına yerleştirilen Suriye

---

*II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye’de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog Projesi*, TAGU-TMK, 2019. Harunoğulları, M. ve diğerleri. “Türkiye’deki Suriyeli Üniversite Öğrencileri ile İlgili Bir Durum Tespiti: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Örneği”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 3, 816-837, 2019; Özipek, B, Tanrıkulu, F, Kara, Y, Ağargün, A, Elmacıgil, O. “Türkiye’de Yaşayan Arap Ülkelerinden Akademisyenlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştay Raporu”, Liberal Düşünce Dergisi, (82), 183-190, 2016; Tanrıkulu, F. “Suriye Krizi Sonrası Türkiye’deki Sığınmacıların ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş, Bugün ve Gelecek Perspektifleri”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(3), 2585-2604, 2018.

<sup>4</sup> Erdoğan, M. M., Erdoğan, A. Yavçan, B., ve Mohamad Haji T., *Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye’de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog Projesi*, 97, TAGU-TMK, 2019.

vatandaşlarından, program süreleri içerisinde öğrenimlerine devam edenler ve yeni kayıt yaptırılanların öğrenim ücreti ödemeyecekleri karara bağlanmıştır<sup>5</sup>. Dolayısıyla mültecilerden üniversite eğitimi almak isteyenlere yönelik gerek mevzuat alanında, gerek resmi belge temini ve kayıt ücretleri ve gerekse de hem Türkçe hem de yabancı dilde eğitim konularında çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır. Böylece 2019 yılına geldiğimizde, Türkiye üniversitelerinde eğitim gören Suriyeli öğrencilerin sayısının 22.636'ya ulaştığı görülmektedir. Her ne kadar bu sayı bu çağdaki nüfus içerisinde düşük gibi görünse de dünya genelinde mültecilerin sahip olduğu üniversitelileşme oranının %1 olduğu düşünüldüğünde, %5'e yakın olan bu oranın önemli bir başarı olduğu söylenebilir<sup>6</sup>.

Bugüne gelindiğinde, YÖK'ün verilerine göre, Kasım 2022 itibarıyla Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinde 31666 erkek ve 21431 kadın olmak üzere, toplam 53097 Suriyeli öğrenci öğrenim görmektedir<sup>7</sup>. Söz konusu öğrencilerin önemli bir kısmı Suriye'de eğitimlerini yarıda bırakıp gelenlerden, geri kalanı ise Türkiye'de lise bitirdikten sonra YÖK ve Türkçe sınavlarından geçerek üniversitelere yerleştirilenlerden oluşmaktadır<sup>8</sup>. Fakat yüksek öğrenime olan talebin altında yüksek olduğu ve mevcut fırsatları aştığı, önümüzdeki yıllarda bu talebe cevap verebilmenin uluslararası ve ulusal fon kaynaklarının miktarına ve koşullarına bağlı olduğu

---

<sup>5</sup> Seydi, R. Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 285-88); 31: 267-305, 2014.

<sup>6</sup> Erdoğan, M. M., Erdoğan, A. Yavçan, B., ve Mohamad Haji T., *Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye'de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog Projesi*, 97, TAGU-TMK, 2019.

<sup>7</sup> Yükseköğretim Kurulu, (2021). <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 08/05/2022).

<sup>8</sup> Erdoğan, M. M., Erdoğan, A. Yavçan, B., ve Mohamad Haji T., *Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye'de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog Projesi*, 97, TAGU-TMK, 2019.

vurgulanmaktadır<sup>9</sup>. Yine aynı şekilde, öğrencilerin karşılaştıkları problemlerin de yaşadıkları farklı ülkelere rağmen benzerlikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim El-Ghali ve arkadaşlarının Irak'taki Suriyeli mülteci öğrencilerin yükseköğretime erişimde karşılaştıkları zorlukları ve fırsatları keşfetmeyi ve anlamayı amaçlayan araştırmalarında da Türkiye'dekiyle benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu çalışmaya göre<sup>10</sup>, yükseköğretim sektörüyle ilgili ev sahibi ülkenin, mültecilerin eğitime erişimindeki kısıtlayıcı politikaları ve bunun temel nedeni olarak vatandaşlıktan yoksunluk gibi yasal sorunlar, üniversite başvuru prosedürlerine ve işgücü piyasasına katılımı sağlayan yollara ilişkin bilgi yetersizliği, akademik ve kariyer rehberliğinin eksikliği ve eğitim maliyetlerindeki yetersizlikler gibi zorluklarla karşılaşılmaktadır. Mardin Artuklu Üniversitesi de aralarında Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerinin de bulunduğu 1800'ün üzerinde öğrenciye eğitim hizmeti vermektedir. Bu öğrencilerin önemli bir kısmı, 2016 yılında öğrenci almına başlayan ve yüzde yüz Arapça eğitim veren Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İşletme, Sosyoloji, Tarih, İlahiyat, Hemşirelik, İlk ve Acil yardım programı ve Arap Dili ve Edebiyatı programlarında diğerleri ise, Türkçe programlarda eğitim görmektedir.

Mardin Artuklu Üniversitesi'nde eğitim gören Suriyeli öğrencilere yönelik bir durum tespiti yapmayı amaçlayan çalışma, yaklaşık altı-yedi yıldır birlikte yaşadığımız insanların mültecilik deneyimlerine eklenen üniversite deneyimlerini daha yakından anlamayı sağlayacaktır. Daha önce bütünsel bir araştırmaya konu olmamış olması hasebiyle, buradan

---

<sup>9</sup> Jalbout, M. Partnering for a Better Future: Ensuring Educational Opportunity for All Syrian Refugee Children and Youth in Turkey, *Theirworld All Rights Reserved The Global Business Coalition for Education*, sy 12, 2015.

<sup>10</sup> El-Ghali, H. A., Ali, A., Ghalayini, N. Higher Education and Syrian Refugee Students: The Case of Iraq Policies, Practices, and Perspectives, *Issam Fares Institute for Public Policy and International Affairs*, Research Report, 2017.

edinilecek bilgi ve veriler, yapacağımız etkinlik ve programlarda onların nasıl göz önünde bulundurulacaklarını anlamamızı kolaylaştıracaktır. Gerek idari, mesleki ilişkilerde ve gerekse de insani ve kültürel ilişkilerde nasıl bir politika geliştirilebileceğini belirlemeye katkıda bulunacaktır. Ayrıca hem bizim hem de alanda çalışan diğer araştırmacı ve akademisyenlerin yapacakları çalışmalarda, sunacağı spesifik ve detaylı bilgiler nedeniyle bir referans halini alacaktır.

Bu bağlamda araştırmanın amacı, Mardin Artuklu Üniversitesi'nde eğitim gören Suriyeli mülteci öğrencilerin, gerek akademik alanda ve gerekse de sosyal alanda karşılaştıkları sorunlar; eğitimin niteliği ve işlevselliği; öğrenciler ve akademisyenler arasındaki iletişim, sosyalleşme ve kültürel alışveriş; özellikle öğrencilerin üniversite eğitimi ve sonrasındaki mesleki beklentileri; üniversite, şehir ve genel olarak Türkiye ile ilgili algı ve tutumlarına ilişkin sorun alanlarının tespitini yapmak, politika yapıcılara ve sosyal aktörlere üretecekleri politikalarda katkıda bulunabilecek bilgiler oluşturmaktır.

## **Yöntem**

Bu çalışmada, yabancı uyruklu öğrencilerin genel durumu hakkında genellenebilir sonuçların elde edilmesine olanak sağlaması nedeniyle, nicel desen kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Mardin Artuklu Üniversitesi'nde okuyan Suriye uyruklu 1811 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada, örneklem seçimine gidilmemiş ve tüm evrene ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmaya, irtibat bilgileri üzerinden ulaşılan öğrencilerden 366 gönüllü öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler, anket tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formunun pilot uygulaması 5 öğrenci ile yapıldıktan sonra ankete son hali verilmiştir. Ayrıca anketin hazırlanma sürecinde alanında uzman iki akademisyenden de uzman görüşü alınmıştır. Verilerin toplanması sürecinde,

anket, Survey Monkey web sitesi üzerinden örneklem grubunun e-maillerine gönderilmiştir. Veriler Ocak-Şubat 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Anket sonucundan elde edilen veriler, SPSS programına aktarılmış ve tanımlayıcı istatistikler oluşturulmuştur.

## Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda Mardin Artuklu Üniversitesi'nde eğitim gören Suriyeli öğrencilerin tanıtıcı bilgileri, eğitim süreçlerine ilişkin bilgiler, üniversite yaşamına ilişkin bilgiler ve gelecek beklentilerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Bulgular, bu bölüm içerisinde herhangi bir derinlemesine analize tabi tutulmaksızın genel hatlarıyla yorumlanacak, vardığımız genel kanaat ve düşünceler ise sonraki sonuç ve değerlendirme bölümünde dile getirilecektir.

## Tanıtıcı Bilgiler

Araştırma kapsamındaki Suriyeli üniversite öğrencilerinin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

**Tablo 1.** Tanıtıcı Bilgiler

		n	%
Cinsiyet	Kadın	119	32,5
	Erkek	247	67,5
Yaş	18-24	127	34,7
	25-35	188	51,4
	36+	51	13,9
Statü	Geçici koruma kimliği	296	80,9
	T.C Vatandaşı	49	13,4
	Diğer (Çalışma, Öğrenci, turistik vb.)	21	5,7
Türkiye'ye Yerleştiği Yıl	2011-2013	87	23,8
	2014-2016	202	55,2
	2017-2019	64	17,5
	2020 ve sonrası	13	3,5
Kayıtlı Olduğu İl	Mardin	102	27,9
	Şanlıurfa	89	24,3
	Gaziantep	56	15,3
	Hatay	38	10,4
	İstanbul	21	5,7

	Diğer (Kilis, Mersin, Diyarbakır, Adana vb.)	60	16,4
Aile ile yaşama durumu	Ailem Suriye'de yaşıyor	101	27,6
	Ailem Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkede yaşıyor	11	3,0
	Evet, ailemle Türkiye'de aynı şehirde yaşıyorum	166	45,4
	Evet, ama ailem Türkiye'de başka bir şehirde yaşıyor	88	24,0
Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?	Ailemden.	155	42,3
	Part-time çalışarak,	117	31,9
	Full-Time çalışarak	72	19,7
	Evde bazı işler yaparak (bilgisayar üzerinden ya da üretim yaparak)	30	8,2
	Mevsimsel işçi olarak çalışarak	44	12,0
	Suriyelilerden destek alarak	10	2,7
	Uluslararası kurumlardan destek alarak	12	3,3
	Birikimlerinden	36	9,8
	Türkiye'deki kazandığım burstan.	7	1,9
	Diğer	26	7,1
<b>Toplam</b>		<b>366</b>	<b>100</b>

Tablo 1'e göre araştırma kapsamındaki öğrencilerin 247'si (%67,5) erkek ve 119'u (%35,5) kadın olmak üzere toplam 366 kişidir. Erkek katılımcılar çalışmaya daha fazla katılmışlardır. Yaş dağılımına bakıldığında; katılımcıların çoğunluğunun (%51,4) 25-35 yaşları arasında oldukları görülmektedir. Bunu sırasıyla %34,7 oran ile 18-24 yaş grubu ve %13,9 ile 36 yaş ve üzeri grubu izlemektedir. Statü durum dağılımı incelendiğinde; araştırmaya katılan öğrencilerin %80,9'unun geçici koruma statüsüne ve %13,4'ünün vatandaşlık statüsünde olduğu görülmektedir. Katılımcıların Türkiye'ye geldikleri yıl araları bakıldığında, yarısından fazlasının (%55,2) 2014-2016, %23,8'inin 2011-2013, %17,5'inin 2017-2019 yılları arasında ve %3,5'inin ise 2020 yılı ve sonrasında geldikleri anlaşılmaktadır.

Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin kayıtlı oldukları iller sırasıyla şu şekildedir: %27,9'u Mardin'de, %24,3'ü Şanlıurfa'da, %15,3 Gaziantep'te, %10,4'ü Hatay'da kayıtlıdır. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun Mardin'e yakın ve Suriye'ye sınır illerde kayıtlı oldukları tespit edilmiştir. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %45,4'ü ailesiyle birlikte Türkiye'de aynı şehirde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcıların %27,6'sı ailesinin Suriye'de yaşadığını ifade ederken;

%24,0'i ailesinin Türkiye'de başka bir şehirde yaşadığını ve %3,0'ü ailesinin Türkiye ve Suriye dışında başka bir ülkede yaşadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin geçimlerini karşılama durumları incelendiğinde; öğrencilerin %42,3'ünün ailesinin desteği ile geçindiği görülmüştür. Bunu %31,9 oranıyla part-time çalışarak geçinildiği takip etmektedir. Katılımcıların %19,7'si full-time çalışarak, %12,0'si mevsimsel işçi olarak çalışarak ve %9,8'i birikimlerini kullanarak geçinmeye çalıştığını belirtmiştir.

### **Eğitim Süreçlerine İlişkin Bilgiler**

Bu bölümde; katılımcıların Suriye'de eğitim alma durumları, başarı seviyesi algıları, okudukları bölüm, bölümden memnuniyet durumları, burslarla ilgili genel bilgilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca, eğitim dili Arapça olan bölümlerin tercih nedenleri ve eğitim dili Türkçe olan bölümlere yönelik tutumları belirlenmiştir. Bu bulgular ekseriyetle, öğrencilerin eğitim hayatlarına ilişkin ışık tutabilecek bir özellik göstermektedir.

**Tablo 2.** Eğitime İlişkin Bilgiler

		n	%
Suriye’de Eğitim Alma Durumu	Evet, Üniversiteyi bitirdim	69	18,9
	Evet, üniversitem yarıda kaldı	119	32,5
	Evet, kayıt oldum ama eğitim alamadım	20	5,5
	Hayır, üniversiteye kayıt olmamıştım	73	19,9
	Hayır, zaten üniversite yaşında değildim	85	23,2
Başarı seviyesini değerlendirme	Zayıf	9	2,4
	Orta	41	11,2
	Orta üstü	46	12,6
	İyi	146	39,9
	Çok iyi	124	33,9
Okudukları bölüm	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	103	28,1
	İşletme	103	28,1
	Sosyoloji	35	9,6
	İlk ve Acil Yardım	27	7,4
	İlahiyat	20	5,5
	Diğer (Hemşirelik, Ebelik, Arap Dili ve Edebiyatı vb.)	78	21,3
Bölümden memnuniyet	Hiç memnun değil	12	3,3
	Memnun değilim	21	5,7
	Orta	64	17,5
	Biraz memnunuz	72	19,7
	Çok memnunuz	197	53,8
Burslar hakkında bilgi	Burslar hakkında hiçbir şey bilmiyorum.	56	15,3
	Duydum ama başvuru yapmadım.	49	13,4
	Başvuru yaptım ama reddedildim.	159	43,4
	Başvuru yaptım ve cevap bekliyorum.	1	0,3
	Başvuru yaptım ve şu an burslu okuyorum.	8	2,2
	Burs almak imkânsız	93	25,4
<b>Toplam</b>		<b>366</b>	<b>100</b>

Tablo 2’ye göre katılımcıların yaklaşık üçte birinin (%32,5) Suriye’de üniversite eğitiminin yarıda kaldığı, %18,9’unun Suriye’de bir üniversite bitirdiği ve %5,5’inin kayıt olup üniversite eğitimine başlamadığı tespit edilmiştir. Mardin Artuklu Üniversitesinde okuyan Suriyeli öğrencilerin yarısından fazlası savaş öncesi üniversite yaşamına temas etmiştir. %19,9’u Suriye’de bir üniversiteye kayıt olmadığını ve %23,2’si ise Türkiye’ye geldiğinde henüz üniversite yaşında olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin yarısından fazlası (%56,2) ‘Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler’ ve ‘İşletme’ bölümünde okuduklarını ifade etmiştir. 35 öğrencinin (%9,6) Sosyoloji bölümünde, 27 öğrencinin (%7,4) İlk ve Acil Yardım programında, 20 öğrencinin (%5,5) İlahiyat bölümünde ve 78 öğrencinin de (%21,3) Hemşirelik, Ebelik ve Arap Dili ve Edebiyatı gibi farklı bölümlerde okudukları tespit edilmiştir.

Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu okudukları bölümden memnuniyet duyduklarını (%73,5) ifade etmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin burslar hakkında bilgi ve başvuruya ilişkin görüşlerine bakıldığında; katılımcıların %43,4'ü burs başvurusunu yaptığı ve reddedildiği, %25,4'ü burs almanın imkânsız olduğu ve %15,3'ü burslar konusunda bir bilgisinin olmadığı değerlendirilmesini yaparken, %13,4'ü bursları duyduğunu ama başvuru yapmadığını ve %2,2'si burslu okuduğunu belirtmiştir.

**Tablo 3.** Arapça ve Türkçe Eğitime İlişkin Bilgiler

		n	%
Programın Eğitim Dili	Arapça	294	80,3
	Türkçe	72	19,7
Türkçe bölümlerde okuma arzusu	Evet	146	49,6
	Hayır	74	25,2
	Bilmiyorum	74	25,2
	Cevapsız	72	
Türkçe bölümlerde okumayı tercih nedenleri*	Çünkü Arapça bölümlerde eğitim kalitesi düşük	20	13,7
	Çünkü Türkçe bölümlerde eğitim kalitesi daha iyi	22	15,1
	Türkiye'deki iş fırsatları daha artacağına inandığım için.	86	58,9
	Türkçe bölümlerdeki eğitim üyelerin kalitesi daha iyi olduğu için.	12	8,2
	Üniversite yönetimi Türkçe bölümlerine daha ilgi gösterdiği için.	29	19,9
	Geleceğim Türkiye'de olacağı için	74	50,7
	Türkçe okursam Türkiye'de geleceğimi daha garanti altına alacağım için	76	52,17
	Diğer	8	5,9
	Cevapsız	220	
Arapça bölümlerde okumayı tercih nedenleri*	Yaşımdan Dolayı	49	16,7
	Üniversiteye sınavsız girebilmek için (YÖS ve TÖMER sınavlarına girmeden)	74	25,2
	Çünkü Arapça dilinde eğitim almak istiyorum.	140	47,6
	Suriye'ye geri dönmek ve orada çalışmak için.	24	8,2
	Arkadaşlarım/akrabalarım o bölümlerde okudukları için.	12	4,1
	Üniversite beni o bölüme yönlendirdi	15	5,1
	Bana Türkçe bölümde okuma seçeneği verilmedi	46	15,6
	Türkçe öğrenmek zaman alacağı için	82	27,9
	Türkçe öğrenme imkânı olmadığı için	63	21,4
	Türkçe programda başarısız olacağımı düşündüğüm için	29	9,9
	Diğer	11	3,7
		Cevapsız	72
<b>Toplam</b>		<b>366</b>	<b>100</b>
* Birden fazla cevabı olan soru			

Tablo 3'e göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (%80,3) Arapça dilinde eğitim görmektedir. Katılımcıların sadece %19,7'si Türkçe bir programda eğitimine devam etmektedir. Suriyeli öğrencilerin yaklaşık yarısı (%49,6) kendilerine imkân verilse Türkçe programda okumak istediklerini belirtmiştir. Tercih nedenlerine bakıldığında ise önceliği "Türkiye'deki iş fırsatlarının şansını daha artıracığı inancı" (%58,9), "Türkçe okursam Türkiye'de geleceğimi daha garanti altına alacağım" (%52,7) ve "Geleceğim Türkiye'de olacağı için" düşünceleri almaktadır. Öğrencilerin Arapça bölümleri tercih nedenlerine bakıldığında ise önceliği "Arapça dilinde eğitim almak" (%47,6) arzusu çekmektedir. Bunu sırasıyla "Türkçe öğrenmek zaman alacağı" (%27,9), "Üniversiteye sınavsız girebilme" (%25,2) ve "Türkçe öğrenme imkânı olmama" (%21,4) nedenleri takip etmektedir.

### Üniversite Yaşamına İlişkin Bilgiler

Bu bölümde, Mardin Artuklu Üniversitesi'nde eğitim gören Suriyeli öğrencilerin gerek akademik alanda ve gerekse de sosyal alanda karşılaştıkları sorunlar; eğitimin niteliği ve işlevselliği, öğrenciler arasındaki iletişim; öğrencilerin üniversite eğitimi ve sonrasındaki mesleki beklentileri; üniversite ile ilgili algı ve tutumlarına ilişkin sorun alanlarının tespitini yapmaya ilişkin bulgular yer almaktadır.

**Tablo 4.** Üniversiteye İlişkin Bilgiler

		n	%
Üniversite kayıt sürecinde sorun yaşama durumu*	Herhangi bir sorun yaşamadım.	246	67,2
	Evet, üniversite ve bölümle ilgili yeterli bilgi edinmedim.	20	5,5
	Evet, istediğim bölüme beni kaydetmediler	24	6,6
	Evet, evrakları hazırlamakta sorun yaşadım.	45	12,3
	Evet, hazırlık/kabul sınavlarımda sorun yaşadım (YÖS ve TÖMER gibi)	15	4,1
	Evet, dil bilmediğim için sorun yaşadım.	11	3,0
	Evet, öğrenci işleri ile sorun yaşadım.	35	9,6
	Harçları ödeyemedim.	82	22,4
	Diğer	8	2,2
Üniversite ve okuduğu bölüm	Suriyeli arkadaşlarımdan	166	45,4
	Türk arkadaşlarımdan	38	10,9

hakkında bilgileri alma kaynağı*	Diğer Arap arkadaşlarımdan	35	9,6
	Üniversitenin resmi kanalları (web sitesi)	157	42,9
	Sosyal medyadan ve öğrenci guruplarından (Facebook, Instagram, Whatsapp, vs..)	207	56,6
	Hiçbir yerden bilgi almıyorum	15	4,1
	Uluslararası kurumlardan	4	1,1
Mezun olduktan sonra Türkiye'de okuduğu bölüme uygun bir iş fırsatı bulma inancı	Diğer	12	3,3
	Evet, buna inanıyorum.	123	33,6
	Emin değilim.	191	52,2
Mardin Artuklu üniversitesinden mezun olduktan sonra planlarının ne olduğu	Hayır, buna inanmıyorum.	52	14,2
	Mardin Artuklu üniversitesinde Yüksek Lisans/ doktora yapmak.	170	46,4
	Başka bir üniversitede Yüksek Lisans/ doktora yapmak.	51	13,9
	Mardin'de iş bulmak.	19	5,2
	Mardin dışında başka bir şehirde iş bulmak.	48	13,1
	Evlenmek.	11	3,0
	Suriye'ye dönmek.	5	1,4
	Üçüncü ülkeye gitmek.	18	4,9
	Kendi işimi kurmak.	35	9,6
	Diğer	9	2,5
Üniversitesinden en büyük beklentisi*	Daha kaliteli eğitim	195	53,9
	Barınma imkânı sunmaları	98	26,8
	Harçları kaldırmaları	158	43,2
	Harçlar daha düşük olmalı	192	52,5
	Kütüphanenin geliştirilmesi	66	18,0
	Bize Türkçe kurs verilmesi	136	37,2
	Mezun olunca iş bulmamıza yardımcı olmaları	208	56,8
	Hocaların öğrencilerle daha çok ilgilenmeli	83	22,7
	Diğer	22	6,0
	<b>Toplam</b>	<b>366</b>	<b>100</b>
* Birden fazla cevabı olan soru			

Tablo 4'e göre Suriyeli öğrencilerin üniversite ve okuduğu bölüm hakkındaki bilgileri alma kaynaklarının ne olduğu sorusuna, katılımcıların %56,6'sı 'sosyal medya ve çevrimiçi öğrenci guruplarından haberdar oldum' cevabını vermiştir. 'Suriyeli arkadaşlarımdan' cevabını verenlerin oranı %45,4 ve 'Üniversitenin resmi kanallarından (web sitesi vb.)' diyenlerin oranı ise %42,9'dur. Katılımcıların üniversite ile ilgili bilgi kanallarının genellikle Suriyeli arkadaşları ve çevrimiçi ortamlar olduğu ifade edilebilir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%67,2) üniversite kayıt sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Sorun yaşayan öğrencilerin yaşadıkları problemlerin başında harç ücretlerini yatıramama (%22,4), evraklarını hazırlamakta sorun yaşama (%12,3) ve öğrenci işleri ile sorunlar yaşama (%9,6) gelmektedir. Ayrıca istediği bölüme kayıt yapamama (%6,6), üniversite ve bölümle ilgili yeterli bilgisi olmama (%5,5), sınavlarda

sorun yaşama (%4,1) ve dil problemi (%3,0) öğrenciler tarafından dile getirilen diğer sorunlardır.

Suriyeli öğrencilerin yarısından fazlasının (%52,2) mezun olduktan sonra Türkiye’de okuduğu bölüme uygun bir iş fırsatı bulma inancı taşıma konusunda belirsizlik yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %33,6’sı uygun iş bulacağını düşünürken %14,2’si uygun iş bulamayacağı yönünde bir ön kabule sahip olduğu anlaşılmıştır. Mardin Artuklu Üniversitesi’nden mezun olduktan sonra planlarının ne olduğu sorusuna katılımcıların yarısından fazlası (%60,3), ‘lisansüstü eğitime devam etmek’ cevabını vermiştir. Bunu sırasıyla %18,3’ü ‘iş bulmak’ ve %9,6’sı ‘kendi işini kurmak’ cevabı kategorileri takip etmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin üniversiteden en büyük beklentilerinin ne olduğu sorusu incelendiğinde; yarısından fazlasının mezun olunca iş bulmalarına yardımcı olunması (%56,8), harçların daha düşük olması (%52,5) ve daha kaliteli eğitim arzusu (%53,9) içerisinde olduğu görülmüştür. Bunu %43,2 oranıyla harçların tamamen kaldırılması ifadesi takip etmektedir.

**Tablo 5.** Mardin Artuklu Üniversitesinin verdiği eğitim ve hizmetlerin değerlendirilmesi

	Çok İyi		İyi		Orta		İyi Değil		Hiç İyi Değil		Puan
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	
Eğitim Kalitesi/ders kalitesi	36,1	132	41,3	151	19,4	71	2,7	10	0,6	2	1,9
Kütüphane’deki kitaplar	15,9	58	39,1	143	24,6	90	13,9	51	6,6	24	2,56
Barınma yurt	7,7	28	25,9	95	33,9	124	20,2	74	12,3	45	3,04
Sınıflar	24,3	89	48,6	178	21,9	80	3,0	11	2,2	8	2,1
Hocaların kalitesi	41,5	152	40,9	150	10,4	38	4,6	17	2,5	9	1,86
Hocaların davranışları	40,4	148	35,5	130	16,4	60	4,1	15	3,6	13	1,95
Harçlar	10,1	37	16,9	62	25,4	93	19,1	70	28,4	104	3,39
Üniversite yönetimi	26,8	98	41,5	152	24,9	91	5,5	20	1,4	5	2,13

Ulaşım	23,8	87	41,3	151	23,5	86	7,1	26	4,4	16	2,27
Yemekhane	18,0	66	38,8	142	34,7	127	6,6	24	1,2	7	2,36
Sosyal etkinlikler/faaliyetler	7,7	28	29,8	109	37,2	136	14,2	52	11,2	41	2,92
Kulüpler	9,3	34	33,9	124	38,5	141	11,7	43	6,6	24	2,72
Suriyeli öğrencilerin çok olması	30,9	113	45,4	166	21,3	78	1,6	6	0,8	3	1,96

Genel olarak Mardin Artuklu Üniversitesi'nin verdiği eğitim ve hizmetler hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusuna öğrencilerin genel olarak olumlu görüşler paylaştıkları ifade edilebilir. Eğitim/ders kalitesi, sınıflar, akademik personelin kalitesi, üniversite yönetimi, ulaşım, Suriyeli öğrencilerin çok olması ve yemekhane hizmeti konularında memnuniyet durumları yüksektir. Öğrenciler daha çok barınma/yurt, harçlar ve sosyal etkinlikler gibi konularda üniversitenin sağladığı hizmetlerin yeterli olmadığı konusunda görüş bildirmişlerdir.

**Tablo 6.** Mardin Artuklu Üniversitesi'ndeki arkadaşlık ilişkilerini değerlendirme

	Çok Zayıf		Zayıf		Orta		İyi		Çok İyi	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Türk Arkadaşlarına ilişkin	10,4	38	11,5	42	21,6	79	31,4	115	25,1	92
Suriyeli Arkadaşlarına ilişkin	1,4	5	3,0	11	16,4	60	38,3	140	40,9	150
Arap Arkadaşlarına ilişkin	4,1	15	7,6	28	22,1	81	38,5	141	27,7	101

Tablo 6'ya göre araştırma kapsamındaki öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde en güçlü ilişkiyi Suriyeli arkadaşları ile kurduklarını (İyi %38,3; Çok iyi %40,9) ifade etmişlerdir. Öğrencilerin genel olarak arkadaşlık ilişkilerinin iyi olduğu ancak en zayıf ilişki kurdukları kesimin Türk arkadaşları oldukları da tabloda görülmektedir (Çok zayıf %10,4; Zayıf %11,5).

## Suriyeli Öğrencilerin Yerel Halkla İlişkileri ve Tutumları

Bu bölümde Suriyeli öğrencilerin; yerel halkla ilişkileri, Türk vatandaşlarına ilişkin tutumları ve Suriyelilerin durumlarına ilişkin bulguların yorumu yer almaktadır.

**Tablo 7.** Yerel halkla ilişkiler

	Hiç Memnun Değilim		Memnun Değilim		Orta		Memnunum		Çok Memnunum		Fuan
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	X
Mardin'de Yaşamak	2,7	10	4,7	17	21,0	77	42,6	156	28,0	106	3,9
Mardin'de Türklerle İlişkiniz	1,9	7	2,2	8	22,1	81	40,1	147	33,6	123	4,01

Katılımcıların %42,6'sı Mardin'de yaşamaktan memnun ve %28'si çok memnun olduğunu belirtmiştir. Mardin'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile ilişkilerinden ise %40,1'i memnun iken %33,6'sı çok memnun olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla % 75'e yakın bir oranda, bir memnuniyet derecesinin varlığı söz konusudur.

**Tablo 8.** Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile ilgili duyguları

	Hiç İstemem		İstemem		Ne İsterim Ne İstemem		İsterim		Çok İsterim		Puan
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	X
Komşu olmak	0,8	3	2,7	10	4,4	16	37,2	136	54,9	201	4,43
Aynı bölümde okumak	0,3	1	0,3	1	5,7	21	31,4	115	62,3	228	4,55
Aynı yerde çalışmak	1,6	6	0,8	3	4,9	18	36,1	132	56,6	207	4,45
İş ortaklığı kurmak	2,7	10	3,3	12	9,6	35	40,4	148	44,0	161	4,2
Çok yakın bir arkadaş olmak	1,6	6	1,6	6	9,6	35	35,0	128	52,2	191	4,34
Aynı evde veya yurttta yaşamak	5,2	19	12,8	47	18,0	66	32,0	118	31,7	116	3,72
Sevgili olmak	10,1	37	10,7	39	19,1	70	30,9	113	29,2	107	3,58
Evlenmek	10,7	39	12,8	47	18,0	66	34,4	126	24,0	88	3,48

Katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla ilişki arzusuna bakıldığında büyük çoğunluk aynı bölümde okumayı (%93,7), komşu olmayı (%92,1), aynı yerde çalışmayı (%92,7), iş ortaklığı kurmayı (%84,4) ve yakın arkadaş olmayı (%87,2) istemektedir. Suriyeli öğrencilerin yerel halkla genel olarak ilişki kurmayı arzuladıkları tespit edilmiştir. Aynı evde yaşama (%36,3), sevgili olma (% 39,9) ve evlenme (%41,6) düşüncesine ise daha mesafeli yaklaşmaktadır.

**Tablo 9.** Öğrencilerin Türkiye'deki Suriyeliler hakkındaki durumu ile ilgili duyularını

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsız		Katlıyorum		Çok Katlıyorum	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Suriyeliler Türkiye'de mutlu	16,4	60	22,9	84	31,4	115	25,4	93	3,8	14
Suriyeliler için çalışma koşulları çok kolay	30,6	112	32,5	119	20,2	74	13,1	48	3,6	13
Türkiye'de eğitime erişim çok kolay	11,8	43	19,1	70	18,6	68	35,0	128	15,6	57
Suriyeliler ve Türk toplumunun ilişkileri çok olumlu ve sorunsuz	17,2	63	26,5	97	27,9	102	24,0	88	4,4	16
Suriyeliler Türk toplumu tarafından dışlanıyor	8,7	32	23,2	85	30,1	110	26,8	98	11,2	41
Suriyeliler Türkiye'de güvende hissediyor	7,1	26	10,1	37	23,8	87	41,3	151	17,8	65
Suriyeliler kültürel olarak Türklere çok benziyor	4,9	18	17,5	64	21,6	79	41,8	153	14,2	52

Genel olarak Türkiye'deki Suriyelilerin durumu ile ilgili olarak öğrencilere okunan ifadelerde en çok katıldıkları hususlar, Suriyelilerin kendilerini Türkiye'de güvende hissetmeleri (%59,2), kültürel benzeşmenin (%56,2) ve eğitime erişiminin kolay olması (%50,6) durumları olarak karşımıza çıkmaktadır. En çok katılmadıkları hususlar ise çalışma koşullarının çok kolay olduğu (%63,1) ve Suriyeliler ve Türk

toplumunun ilişkilerinin çok olumlu ve sorunsuz olduğu (%43,7) düşüncesidir. Dışlanma hususunda ise öğrencilerin yaklaşık üçte birinin (%30,1) kararsız kaldığı tespit edilmiştir.

### Suriyeli Öğrencilerin Gelecek Beklentileri

Bu kısımda Suriyeli öğrencilerin; Suriye'ye dönme planlarına, gitmek istedikleri ülke ve üçüncü ülkeye gitme düşüncelerine, geleceği nasıl değerlendirdikleri ve beklenti durumlarına ve Türkiye'de hangi statüde olmayı tercih ettiklerine dair bulguların yorumu yer almaktadır.

**Tablo 10.** Yaşamak istedikleri ülkeye dönük bilgiler

		n	%
Suriye'ye dönme planları	Suriye'ye hiçbir şekilde geri dönmek istemiyorum	166	45,4
	Savaş devam ederse bile geri dönmek isterim	8	2,2
	Eğitimi tamamladıktan sonra döneceğim	13	3,5
	Savaş biterse ve istediğim rejim oluşursa dönerim	142	38,8
	Savaş biterse ve istediğim rejim oluşmazsa bile dönerim	7	1,9
	Türkiye'de iş bulamazsam dönmek isterim	8	2,2
Üçüncü ülkeye gitme düşünceleri	Türkiye'de Suriyelilere yönelik sözlü ya da fiziki saldırılar artarsa dönmek isterim	22	6,0
	Hiç düşünmüyorum	174	47,5
	Fırsatım olursa giderim	75	20,5
	Türkiye'de eğitimimi tamamlamazsam giderim	26	7,1
	Türkiye'de iş fırsatı bulamazsam giderim	71	19,4
	Birisi bana yardım ederse giderim	20	5,5
Gitmek istedikleri ülke	Kanada	52	27,1
	Körfez Ülkeleri	46	23,4
	Almanya	32	16,7
	Hollanda	16	8,3
	Amerika	10	5,2
	İsveç	6	3,1
Toplam	Diğer	26	16,2
		100	100

Araştırmaya katılanların yarısından fazlası Suriye'ye dönmek istediğini ancak bunu bazı şartlar yerine gelirse (savaşın bitmesi, rejimin değişmesi, iş bulamama, eğitim hayatının bitmesi, ayrımcılık ve dışlama yaşamak gibi durumlarda) mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %45,4'ü ise Suriye'ye hiçbir şekilde geri dönmek istemediği

cevabını vermişlerdir. Suriye'ye dönmek istemeyenlerin çoğunluğu güvenli bir yer olmama (%40,3), Türkiye'yi sevmeme (%40,3), Türk vatandaşı olma arzusu (%37,8), Suriye'de kendilerine ait bir şeyin kalmadığı düşüncesi (%36,2) ve Türkiye'de yeni bir hayat kurdukları düşüncesi (%36,2) için dönmek istemediği cevabını vermişlerdir. Türkiye dışında üçüncü bir ülkeye gitme arzusu durumuna bakıldığında ise; katılımcıların % 47,5'i başka bir ülkeye gitmek istemediğini ifade ettiği görülmektedir. Bazı katılımcılar ise fırsat bulma durumunda (%20,5), eğitim alamama (%7,1), iş bulamama (%19,4) ve başka bir ülkeden yardım gelmesi durumunda (%5,5) üçüncü bir ülkeye gidebileceğini belirtmiştir. Gitmek istedikleri ülkelerin başında ise Kanada (%27,1), Körfez ülkeleri (%23,4) ve Almanya (%16,7) gelmektedir.

**Tablo 11.** Öğrencilerin gelecek durumlarına dair perspektifleri

	Çok daha kötü		Biraz daha kötü		Aynı		Biraz Daha İyi		Çok daha iyi		Puan
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	X
Genel olarak hayatınız	5,5	20	8,5	31	21,6	79	39,9	146	24,5	90	3,7
Çalışma durumunuz	12,3	45	12,8	47	24,3	89	31,9	117	18,7	68	3,32
Maddi durumunuz	16,3	60	17,2	63	21,9	80	31,2	114	13,4	49	3,08
Türkiye'deki ekonomik durum	14,5	53	20,5	75	27,6	101	19,6	72	17,8	65	3,06
Türkiye'deki siyasi durum	6,5	24	9,6	35	33,9	124	20,8	76	29,2	107	3,57
Suriye'deki ekonomik durum	63,9	234	9,3	34	17,2	63	5,5	20	4,1	15	1,77
Suriye'deki siyasi durum	70,2	257	6,8	25	15,6	57	4,1	15	3,3	12	1,63

Katılımcıların yarısından fazlası genel olarak gelecek beklentileri konusunda, hayatlarının (%64,4), çalışma hayatlarının (%50,6), Türkiye'de siyasi durumun (%50) daha iyi olacağı fikrini paylaşmıştır. Benzer şekilde Suriye'deki ekonomik (%73,2) ve siyasi durumun (%77) daha kötü olacağını

düşünmektedirler. Maddi durumlarının kötü olacağını düşünlerin oranı %33,5 iken, iyi olacağını düşünenlerin oranı ise %44,6'dır.

**Tablo 12.** Statü tercihleri

	Hiç İstemiyorum		İstemiyorum		Ne İstiyorum Ne İstemiyorum		Biraz İstiyorum		Çok İstiyorum		Puan X
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	
Sadece Türk vatandaşı olmak	2,7	10	5,2	19	4,9	18	14,8	54	72,4	265	4,49
Hem Türk vatandaşı hem Suriye vatandaşı olmak	2,5	9	1,9	7	3,3	12	7,4	27	84,9	311	4,7
İkamet izni almak	8,2	30	11,4	42	10,4	38	12,5	46	57,4	210	3,99
Çalışma izni almak	4,9	18	6,6	24	7,7	28	13,9	51	66,9	245	4,31
Geçici koruma altında devam etmek/olmak	56,2	206	25,4	93	8,7	32	3,8	14	5,7	21	1,77
Süresiz ikamet izni almak	12,3	45	7,9	29	9,3	34	11,2	41	59,3	217	3,97
Mülteci olmak	58,5	214	26,5	97	6,3	23	3,6	13	5,2	19	1,7

Türkiye'de hangi statüde olmak isterdiniz? sorusuna öğrencilerin %84,9'u hem Türk hem de Suriye vatandaşı olmak istiyorum cevabını vermişlerdir. En çok talep edilen statü arzusunun bu olduğu tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla sadece Türk vatandaşı olma (%87,2) ve çalışma izni alma (%83,8) takip etmektedir. En çok reddettikleri statü ise mülteci (%85,0) ve geçici koruma (%81,6) statüsüdür.

## Sonuç ve Değerlendirme

Mardin Artuklu Üniversitesi'nde eğitim gören Suriyeli göçmen öğrencilerin, özelde üniversiteyle ilgili akademik, sosyokültürel, ekonomik ve iletişim durumları; genel olarak ise gelecek beklentileri, geriye dönüş ya da kalış öngörülerini, yerli toplumla ilişki düzeyleri, memnuniyet ya da problem

alanları ve benzeri konularla ilgili durum tespitini yapmayı amaçlayan araştırmamızda, bazılarını öngördüğümüz ama bazıları da bizim için de sürpriz olan sonuçlara ulaşılmıştır.

Öncelikle öğrencilerimizin çoğunun (%62) Mardin dışından, komşu sayılabilecek (Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay gibi) illerden geldiği, ancak bazılarının (%27,6) ailelerinin ise halen Suriye'de yaşadığı görülüyor. Kendilerinin de Suriye'nin farklı bölgelerinden geldikleri göz önünde bulundurulduğunda, aslında üniversite ortamının, göçmenler açısından da bir kaynaşma ve ortak kültürel üretimde bulunma imkânı sunduğu söylenebilir. Bu, bir taraftan göçmenlerin homojen bir grup olduğu yönündeki algının yersizliğine işaret iken; diğer taraftan da "aynı ülkeden olmak/gelmek" ortak paydasında yeniden birleştiren bir durumdur. Göçmenler, bu sayede hem yerli nüfus hem de seyahat imkânlarının kısıtlılığı nedeniyle karşılaşma ihtimali düşük kendileri gibi diğer göçmenlerle etkileşim için doğal bir ortam bulmaktadırlar. Her ne kadar, belli bölümlerde yığılmalarının da etkisiyle oluşan ve kendilerine yeter bir sosyal çevrenin varlığı, diğer öğrencilerle iletişim ihtiyacına ket vuruyor gibi görünse de üniversitenin sunduğu geniş hareket alanı, zamanla çeşitli karşılaşma imkânları da sunmaktadır. Üniversitenin, salt bu işlevi nedeniyle bile, sosyal uyum konusunda çok önemli bir rol üstlendiği söylenebilir. Ancak bu olumlu işlevle birlikte gerek eğitim kalitesinin artırılması gerek istihdam fırsatlarının genişletilmesi için iş dünyasıyla daha koordineli çalışılması ve bu doğrultuda programlar açılması ve gerekse de göçmen öğrencilerin diğer öğrencilerle karşılaşma imkânlarının artırılması, araştırmada tespit edilen sorun alanlarının çoğu için çözüm niteliği taşıyacaktır.

Her ne kadar, mezun olduktan sonra niteliklerine uygun istihdam olanaklarına erişimleri belirsizliğini koruyor olsa da öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%53), kısmî ya da tam zamanlı olarak çalıştığı ve ekonomik açıdan önemli ölçüde

kendi imkânlarına dayandıkları görülmektedir. Yerli öğrencilerin çalışma durumlarına dair ise, herhangi bir istatistiğe sahip değiliz. Ancak gözlemlerimizin gösterdiği kadarıyla, göçmenleriyle karşılaştırıldığında, yerli öğrencilerde çalışma oranının oldukça düşük olduğu tahmin edilebilir. Kuşkusuz aradaki farkın birçok sebebi vardır. Akla ilk olarak, yerli öğrencilerin, burs alma şanslarının daha çok olduğu, eğitimin onlar için ücretsiz olduğu ve ebeveynlerinin daha iyi ekonomik koşullara sahip olduğu gelebilir. Göçmenler ise, bu koşullara sahip olamamanın yanı sıra, hayata tutunabilmenin ve geleceğe yönelik umutların diri kalabilmesinin bir yolu olarak da eğitimle ilişkilenebilmektedirler. Bunu destekleyen en önemli sonuçlardan biri, geriye dönüşe ilişkin ülkesinde savaşın veya sorunların biteceğine çok da inanmaması ve Türkçe eğitim almanın, Türkiye vatandaşlığına geçişin, Türkiye’de kalmasını kolaylaştıracağıyla ilgili kanaatidir. Böylece geleceği olmadığını düşündüğü bir ülkeye değil, geleceğinin intibak etmekle mümkün olacağına inandığı ülkeye duygusal yatırım yapmasıdır. Bu yatırım, eğitim nedeniyle buldukları şehir olan Mardin ve genel olarak Türkiye’de yaşamaktan ve Türkiye vatandaşlarıyla ilişkilerinden, üstelik zaman zaman dışlanmaya maruz kalındığı (%30) ve iki toplum arasındaki ilişkilerin çok da sorunsuz olmadığı (%44) vurgusuna rağmen, duydukları memnuniyet derecesinde (%75) de kendisini göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla ilişki arzusu ise, daha da yüksek oranlara sahip görünüyor. Göçmen öğrencilerin neredeyse tamamına yakını, aynı bölümde okumayı (%93,7), komşu olmayı (%92,1), aynı yerde çalışmayı (%92,7), iş ortaklığı kurmayı (%84,4) ve yakın arkadaş olmayı (%87,2) arzu ediyor. Ancak yine de büyük çoğunluğu (%85), hem Türkiye hem de Suriye vatandaşı olmayı arzu ederek, yaşadığı “geçicilik” statüsünün yarattığı tedirginliği ve gelecek kaygısını dışarı vuruyor. Bu da kendisini, neredeyse yarısında görülen, başka bir ülkeye gitme arzusunu yedekte

tutarak gösteriyor. Öğrencilerin gitmek istedikleri ülkeler ise (Kanada, %27,1; Körfez ülkeleri, %23,4 ve Almanya, %16,7), daha fazla iş imkânı sunmasının yanı sıra, son zamanlarda Türkiye genelinde de karşılaştığımız, daha müreffeh ve yüksek konfor vadeden bir söylemin, göçmen öğrenciler arasında da yaygın olduğuna işaret sayılabilir.

Araştırmada, öngörmediğimiz ama değinmeden de geçemeyeceğimiz bir durumla karşı karşıya olduğumuzu belirtmemiz gerekiyor: Zira araştırmaya katılan öğrencilerin yasal statülerine ilişkin dağılımı incelediğimizde, 366 öğrenciden 49'unun Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğunu fark ettik. Peki, bunu nasıl yorumlamamız lazım? Vatandaşlık aldığı halde, kişinin kendisini hâlâ göçmen olarak görüyor olması ve bizim de onu, göçmen öğrencilere yönelik araştırmamız açısından hedef kitlemiz olarak görmemiz ne anlama geliyor? Bunun, biri algı ve diğeri realiteyle ilgili olmak üzere, kabaca iki nedeninin olduğunu söylemek mümkün. İlk olarak, vatandaşlık, yasal statü açısından bir değişiklik yaratmasına karşın, hem kişinin benlik algısı ve aidiyet duygusunda hem de onunla ilişki içerisinde olanların onunla muhataplık ilişkilerinde otomatik bir değişimi beraberinde getirmeyi, getiriyor. İkinci olarak, bunu gerçekleştirecek olan, zamanın ve buna bağlı olarak koşulların değişimidir. Nitekim ülkenin aslî unsurları oldukları halde, toplumsal bütünleşmeye dahil edilmemiş, olamamış grupların/kişilerin varlığı, herhalde herkesin malumudur. Genel toplumsal sermayelere talip olmamak kadar, görünmez birtakım bariyerlerle uygulanan ayrımcılık mekanizmaları da bu bütünleşmeyi engeller veya en azından geciktirir. Araştırmamızda, vatandaşlık statüsü edindiği halde, söz konusu katılımcılara göçmen kategorisinde yer verilmiş olması, bir anomali ya da metodolojik hata olarak değerlendirilebilir mi? Bu pratik, aksine, grubun sosyolojik olarak neye benzediğinin, resmî statüsünden daha belirleyici olduğunun işaretidir. Bilinçli bir seçim olmayan, araştırma

sürecinde araştırmacılar ve katılımcılar tarafından da sorgulanmaksızın sürdürülen ve ancak analiz aşamasında fark edilen bu metodolojik sapma, böyle bir problematiğin varlığına uyandırma işlevi görerek bizim açımızdan öğretici olmuştur.

Söz konusu katılımcıların yarısından fazlasının (%55,2) 2014-2016, yılları arasında Türkiye'ye geldikleri göz önünde bulundurulduğunda, yarısından fazlasıyla halen tercüman aracılığıyla anlaşılıyor olması, Arapça eğitim veren bölümlerin tercih ediliyor olması, Türk arkadaşlarıyla yeterli düzeyde iletişim kuramıyor olması, evlilik ya da romantik ilişki düşünmüyor olması gibi durumların, uyum sorunuyla çok derinden ilişkili olduğu söylenebilir. Uyum sorunu, ne tek taraflı ne de tek boyutlu bir süreçtir; aksine, "istihdam, barınma, eğitim ve sağlık sektörlerinde başarı ve erişim; vatandaşlık ve haklara ilişkin varsayımlar ve uygulamalar; toplum içindeki gruplar içinde ve arasında sosyal bağlantı süreçleri; ve dil, kültür ve yerel çevre ile ilgili bu tür bağlantıların önündeki yapısal engelleri" içeren çok boyutlu bir süreçtir<sup>11</sup>. Başka bir deyişle, uyum sorunu, göçmenler açısından psikolojik, sosyo-kültürel, ekonomik ve hukukî boyutlara sahiptir ve bu soruna dair kalıcı bir çözüm için de bazı temel aşamaların kat edilmesi gerekir<sup>12</sup>. Nitekim göçmenin öncelikle, geldiği yeri terk etme biçimi ve sürecini içselleştirmesi, geldiği ülkeyi güvenli bir yuva olarak görmesi gerekmektedir. Ardından, yeni

---

<sup>11</sup> Ager, Alastair ve Strang, Alison, "Understanding Integration: A Conceptual Framework", *Journal of Refugee Studies*, 21 (2), 166-191. 2008; Ayrıca bkz. "Mültecinin Özneleşme Talebi: Vatandaşlık", Nazmi Çiçek ve Sıtkı Karadeniz, *Mültecilik ve Vatandaşlık: Göç Çağında Aidiyet, Haklar ve Gelecek Sorunu* içinde, Ed. Sıtkı Karadeniz ve Nazmi Çiçek, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2021

<sup>12</sup> Fielden, Alexandra, *Local Integration: an Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situation*, UNHCR. 1-2. 2008. Karasu, Mithat A., "Göç ve Uyum Sorunu", A. Yatkın (Der.), "Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu", *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Yeri* içinde, Fırat Üniversitesi, Elazığ, (631-650). 637-638. 2017.

geldiği yerin kültürel kodlarını açıklamayı öğrenmesi, yorumlaması ve kendi kültürel birikimine eklememesi, başka bir ifadeyle, yaşadığı yerde yerleşiklik duygusunu yaşamaması gelmektedir. Bunun en temel sağlayıcılarından birinin ise, düzenli ve sabit bir gelire hayatını idame ettirebilmesi ve iş kaygısı, yaşadığı toplumun standartlarıyla kendisinininki arasında uçurum olduğu hissine kapılmaması olduğu söylenebilir. Son olarak, ortak kültürel ve duygusal üretime dahil olduğu toplumun yasal bir üyesi olmasını sağlayan hukukî zemin olarak vatandaşlık almasıdır.<sup>13</sup> Her ne kadar vatandaşlık aldığı halde, sosyolojik düzeyde görünmez olamazsa da, yine de toplumun diğer üyeleriyle hiç olmazsa yasal olarak eşit koşullarda hayatı karşılayabileceği bir düzleme yerleşmiş olduğu beklenebilecektir.

Kuşkusuz bu, uzun bir süreci gerektiren çok yönlü politikalarla üstesinden gelinebilecek bir durumdur. Dolayısıyla başarılı bir uyum süreci yaşamak ve bu sorunun üstesinden gelmek için göçmenler kadar, ev sahibi toplumun da bu süreci iyi anlaması, yerel ve ulusal düzeyde politikalar üretmesi gerekmektedir. Bugün bu sürecin, birçok Suriyeli göçmen için çeşitli kademelerde yaşandığını söylememiz mümkündür, ancak gelen ve burada doğan nüfusun çok önemli bir kısmının burada kalıcı olduğunu düşündüğümüzde, sürecin daha sağlıklı ve hepimiz için yararlı geçmesini sağlamak için yapılması gereken daha çok şeyin olduğu görülmektedir.

Sonuç itibariyle özetleyecek olursak, "Suriyeli" öğrencilerin genel olarak, Türkiye'de kalmaktan memnun oldukları, iş imkânı bulmaları durumunda ve güven ortamı devam ettiği takdirde kalmaktan yana oldukları, Suriye'ye dönüşün ise çok zor görüldüğü söylenebilir. Ayrıca ekonomik açıdan

---

<sup>13</sup> Bkz. Mehmet Fatih Güloğlu ve Nazmi Çiçek. "Mültecilikten Vatandaşlığa Geçiş Gereçelendirmek: Suriyeli Mültecilerin Vatandaşlık Talepleri", *Mültecilik ve Vatandaşlık: Göç Çağında Aidiyet, Haklar ve Gelecek Sorunu* içinde, Ed. Sıtkı Karadeniz ve Nazmi Çiçek, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2021

önemli ölçüde kendi imkânlarına yaslandıkları ve dışardan desteklenmedikleri de bariz bir biçimde görülüyor. Fakat araştırmanın sonuçlarına göre, bu öğrencilerin Türk öğrencilerle iletişimlerinin çok güçlü olmadığı, okuldan beklentilerinin yeterince karşılanmadığı, gelecek kaygılarının yüksek, iş bulma beklentilerinin ise düşük olduğu görünüyor. Dolayısıyla bu göçmen kitlesinin “burada” kalıcı olduğunun ya da en iyimser ihtimalle “kalıcılık” yönünde eğilime sahip olduğunun devlet ve toplum nezdinde kabul edilmesinin toplumsal entegrasyon ya da uyumun daha kalıcı araçlarının üretilmesinde hayati önemi taşıdığı belirtilmelidir. Yine, katılımcı öğrencilerin eğitim gördüğü üniversite olarak Mardin Artuklu Üniversitesi’nin de, bu araştırmanın da ortaya koyduğu sorun ve beklentilerin üstesinden gelinmesi için birtakım değerlendirmeler yapması ve bu değerlendirmeler ışığında, göçmen ve yerli, sivil ve kamusal aktörlerle birlikte çeşitli faaliyetler yürütmesinin de, toplumsal barış ve uyumun, ortak bir geleceğin inşasında önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

### Kaynakça

Ager, Alastair ve Strang, Alison. “Understanding Integration: A Conceptual Framework”, *Journal of Refugee Studies*, 21 (2), (2008): 166-191.

El-Ghali, H. A., Ali, A., Ghalayini, N. Higher Education and Syrian Refugee Students: The Case of Iraq Policies, Practices, and Perspectives, *Issam Fares Institute for Public Policy and International Affairs*, Research Report, 2017.

Erdoğan, M. M. Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, Ankara: Orion Kitabevi Yayınları, 2020.

Çiçek, Nazmi ve Karadeniz, Sıtkı, “Mültecinin Özneleşme Talebi: Vatandaşlık”, *Mültecilik ve Vatandaşlık: Göç Çağında Aidiyet*,

*Haklar ve Gelecek Sorunu* içinde, Ed. Sıtkı Karadeniz ve Nazmi Çiçek, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2021

Erdoğan, M. M., Erdoğan, A. Yavaşan, B., ve Mohamad Haji T. *Elite Dialogue-II: Suriyeli Akademisyenler ve Lisansüstü Öğrenciler Aracılığıyla Türkiye'de Bulunan Suriyeli Sığınmacılar ile Diyalog Projesi*, TAGU-TMK, 2019.

Fielden, Alexandra. *Local Integration: an Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situation*, UNHCR, 2008.

Güloğlu, Mehmet Fatih ve Çiçek, Nazmi. "Mültecilikten Vatandaşlığa Geçişi Gerekçelendirmek: Suriyeli Mültecilerin Vatandaşlık Talepleri", *Mültecilik ve Vatandaşlık: Göç Çağında Aidiyet, Haklar ve Gelecek Sorunu*, Ed. Sıtkı Karadeniz ve Nazmi Çiçek, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2021

Harunoğulları, M. ve diğerleri. "Türkiye'deki Suriyeli Üniversite Öğrencileri ile İlgili Bir Durum Tespiti: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Örneği", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, (2019): 816-837

Jalbout, M. *Partnering for a Better Future: Ensuring Educational Opportunity for All Syrian Refugee Children and Youth in Turkey*, *Theirworld All Rights Reserved The Global Business Coalition for Education*, (2015): pp. 1-35.

Karasu, Mithat A. "Göç ve Uyum Sorunu", A. Yatkın (Der.), "Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu", *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Yeri* içinde, Fırat Üniversitesi, Elazığ, (2017): 631-650.

Özipek, B, Tanrıku, F, Kara, Y, Ağargün, A, Elmacıgil, O. "Türkiye'de Yaşayan Arap Ülkelerinden Akademisyenlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri Çalıştay Raporu", *Liberal Düşünce Dergisi*, (82), (2016): 183-190.

Seydi, R., "Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, (2014): 267-305.

Tanrıku, F. "Suriye Krizi Sonrası Türkiye'deki Sığınmacıların ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş, Bugün ve Gelecek

Perspektifleri”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), (2018): 2585-2604.

Yükseköğretim Kurulu Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim tarihi: 08/05/2022).